

KULTURA SAMOUPRAVNE DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Mislim da danas više niko ne tvrdi da je jugoslovenski model socijalizma potpun, već da je za dalji razvoj naše društvene teorije i prakse bitno nešto drugo: naime, u taj »model« je uključena *kreativna mogućnost* za razrešavanje najkompleksnijih problema čoveka čak i u današnjem tehniziranom društvu. Teorija naučnog socijalizma zasniva se na izrazito humanističkoj filozofiji uz radikalnu primenu programa humanizacije svih društvenih odnosa. Kada je Marks pisao o vraćanju čoveka njegovoj generičkoj suštini, utvrdio je da je to moguće samo organizovanim društvenim delovanjem najprogresivnijih društvenih snaga. Socijalizam je, dakle, — kako je marksizam teoretski postavio, a društvena praksa potvrdila — jedina realna osnova na kojoj čovek može da se afirmiše i emancipuje kao pojedinac ili kao deo društvene zajednice. Prilikom istraživanja specifičnosti prirode čovekove suštine, Marks je tu suštinu otkrio u proizvodnoj delatnosti čoveka kao istorijski nastalu, razvojnu delatnost a ne kao jednom za svagda datu konstantu. A samoupravni sistem danas omogućava oslobođenje čoveka i izmenjen odnos prema radu i robnoj inicijativi koja mora da postane životna sadržina svakog pojedinca, njegova unutrašnja *potreba*. Cilj ovakvog sistema, odnosno njegova svrha je izgrađivanje potpune, humanističke sadržine idealne zajednice.

Takvo humanističko angažovanje za određeni — idealni projekt društva ne predstavlja nikakvu viziju, već ga je moguće objektivno naučno dokazati. Pojam »humanizma«, onakav kako ga preuzimamo iz antičkog doba, pretpo-

stavljao je razvijanje takvih čovekovih želja, osobina i osećanja, koje zaista možemo da nazovemo »ljudskim«; to je naravno, samo uopšten oblik humanizma, a brojne varijante tog humanizma nisu dale čovečanstvu, kroz sve vekove, nijedan suštinski nov kvalitet. Svaki takav humanizam, koji je nastao i razvijao se u okviru pojedinih društvenih grupa, bio je svakako, klasno uslovljen i klasno omeđen humanizam, znači, humanizam koji je podržavao jedne ili druge *interese*. Tek socijalistički humanizam, koji je ukazao na uzroke otuđenosti čoveka kao društvenog bića i postavio kao uslov za otklanjanje tih uzroka postepeno smanjivajne razlika između umnog i fizičkog rada, bio je univerzalan u tolikoj meri da je video u svakom čoveku, u svakom pojedincu mogućnog stvaraoca duhovnih dobara. Ostvarenje humanizma je, znači, realni, mada ujedno razvojni tok, s tendencijom neprestanog prevaziženja trenutnih društvenih protivrečnosti. Zato nijedna kritika postojećeg stanja ne može da pledira za neku drugu varijantu humanizma *mimo* socijalističkog humanizma, jer bi na taj način negirala realnu i objektivno dokazanu mogućnost oslobađanja čoveka, njegove ličnosti od opredmećenog rada i posledica koje takvo stanje nužno prouzrokuje.

Socijalističko društvo, koje je nastalo iz opšte krize buržoaskog sveta, dakle, ne samo iz političke i ekonomske, već takođe i iz *kulturne* krize, mora da izgrađuje svoju budućnost isključivo na novom čoveku, dakle na čoveku, koji se tek oblikuje i vaspitava. Samo proklamiranje (normativno) ukidanja klasa i klasnih protivrečnosti neće dati novom društvu i novu sadržinu koja će biti svestrano humana i koja će naročito omogućiti potpunu slobodu svakog pojedinca kao osnovne ćelije društva. Naravno, moramo biti svesni da je društvo — čiji smo deo u kome živimo i stvaramo — mada socijalističko, opterećeno svim nedostacima istorijski naslednog stanja, koje se između ostalog, iskazuju i u obliku uskogrudog lokalizma i provincijalizma kad su u pitanju zahtevi i potrebe; u tom i takvom društvu, je ideal socijalističkog humanizma u stvari nedovoljno zastupljen. Činjenica je da smo još daleko od toga da bismo mogli da se nazovemo razvijenim samoupravnim socijalističkim društvom, društvom kultivisanih ličnosti sa razvijenim potrebama za kulturom, za znanjem.

Tek uz izmenjene osnove preuzetih kulturnih vrednosti i širenjem masovne osnove kulture moći će da se formira novi lik čoveka i tek taj novi čovek će biti u stanju da izgrađuje nove društvene odnose; on će, znači, biti taj koji će ideal humanističkog društva približiti stvarnosti. Dakle, napor za poboljšanje, odnosno za korenito izmenjeno shvatanje kulture, uloge

kulturnih delatnosti i kulturnog stvaralaštva uopšte, predstavlja borbu za kulturu a, u suštini, i borbu za socijalizam i samoupravljanje.

Kulturno zaostao ili nedovoljno prosvetljen čovek ostaće zauvek i svuda samo objekt, objekt vođenja u okviru određenih obrazaca, uprkos svim demokratskim institucijama i humanističkim parolama. Tu, u tom zanemarivanju opšteg kulturnog razvoja i potreba za usvajanjem nove sadržine pojma kulture, nalazi se, po mom mišljenju, jedna od suštinskih prepreka bržeg društvenog napretka. Naravno, to je kompleksan problem koji je moguće razmatrati sa najrazličitijih stanovišta. Ovoga puta bih se ograničila na posledice isticanja specifičnosti kulturno-stvaralačkog rada u velikom broju naših rasprava o pojmu kulture i njenom značaju.

Ova specifičnost se vrlo često apsolutizuje u takvoj meri da se oko pojma »kultura« formira pravi mit. Tako izolovana i sterilizovana kultura je, naravno, osiromašena u svojoj suštini, u svom društvenom karakteru i smislu. »Mitologizacija« pojma kulture i snažno ukorenjeno shvatanje o isključivosti i isključenosti područja kulturnog rada i stvaranja ima međutim, svoje logične uzroke, koji su, sem istorijski, uslovljeni i vrlo konkretnom situacijom. Ova »konkretnost« se najočiglednije odražava u neskladu između produkcije dela vrhunske vrednosti i niskog stupnja opšteg kulturnog (znači, ne samo obrazovnog) nivoa. Raslojavanje, neverovatno snažan uspon materijalnog standarda ljudi i postupne promene, pomeranja u društvenoj strukturi — sve se to takode odražava na produbljivanje suprotnosti između vrhunske kulture, vrhunske nauke i usko specijalizovanog obrazovnog nivoa na jednoj strani, i već pomenutog niskog opšteg kulturnog nivoa i potreba »masovnog potrošača«, na drugoj strani.

U tim opštim pomeranjima, a naročito zbog osetnog porasta materijalnog standarda, u skladu sa opštom društvenom orijentacijom, kulturne vrednosti su — upravo uprkos očekivanju — doživele osetno obezvređenje. Savremeni čovek, naime, ne traži u kulturi smisao svog života i puteve društvenog napretka, već jedino ukras svoje ukupne materijalne udobnosti, svog rastućeg životnog standarda. Prema kulturi i prema svemu što mu kultura pruža ophodi se samo kao prema privesku onoga o čemu misli da je primarno — naime, materijalno blagostanje. Na taj način čovek — rekla bih — svesno zanemaruje razvoj svoje ličnosti i više ili manje, pretvara se u tipičan proudukt našeg doba, u potrošačko biće, sa samo jednom snažno izraženom osobinom: grabiti, posedova-

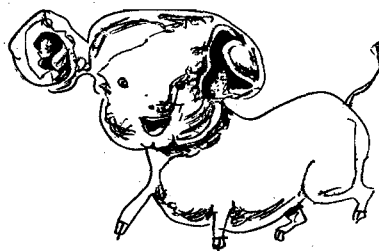
ti, trošiti i opet grabiti, na što lakši i na što brži način. Taj zatvoreni krug delovanja, koji je značajan za »homo consumensa«, podstiče, doduše, privatnu inicijativu i unosi dinamiku u privredni razvoj, ali u humanom smislu degradira čoveka i slabi moralne osnove društva. Prodiranje — na tom stupnju razvoja nužne — tržišne privrede i tržišnih zakonitosti u sve pore našeg ljudskog, individualnog i društvenog, pa i kulturnog života, u stvari, znači prepuštanje putu koji vodi prema svetu lišenog humane sadržine, koji je bez izlaza.

Sistematski postavljeno i široko sprovedeno kulturno-sociološko istraživanje sa analizom stanja, uzroka i posledica besumnje bi nam pružilo odgovor i na takva pitanja protivrečnosti našeg društveno-političkog razvoja, o kojima najčešće samo, više ili manje, uopšteno diskutujemo: bilo da se pitamo koji su uzroci sukoba u takozvanim sferama politike i kulture, ili otkud potiče nezadovoljstvo studentske omladine, ili zašto naširoko razglabamo i prepuštamo najosetljivije (a najviše zanemareno!) područje vaspitanja i školstva vrlo pojačanoj interesnoj aktivnosti konzervativnih ideologija.

Duhovno ropstvo i duhovno siromaštvo su najgori oblici ropstva i bede koji postoje uprkos tako visokom materijalnom standardu i visokoparnim frazama.

U našim uslovima samo slobodna marksistička misao, oslobođena svakog konformizma, može da otvori perspektivu obogaćenja čoveka i ostvarenja njegove slobode u okviru i pod uslovom oslobađanja cele društvene zajednice. A to znači praktično usmeravajne koje zahteva svesno zalaganje, inače će humanistički ideal društva ostati samo — vizija.

(Sa slovenačkog preveo: D. ZUPANC)

Mura 69